

ՄԻՈՆ

Խ.

ՏԱՐԻ-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԳՐՈՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԻՐՔ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

سيون مجله ارمنييه شريجه ، دهنجه ، ادبييه ، فنيه

"SION" ARMENIAN MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE, PHILOLOGY.

1966

Սեպտեմբեր

Թիւ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԴՊՐԵՎԱՆՔԵՐԸ

«ՄԻՈՆ»ի խմբագրական այս էջերէն յաճախ առիթը ունեցած ենք անդրադառնալու հայապահպան մեր ճիգին գլխաւոր մտահոգութեան՝ Հայ դպրոցին, վերատեսութեան ենթակելու անոր կատարած դերը եւ մանրամասնօրէն քննելու այն բոլոր միջոցները՝ որոնցմով ան պիտի կարենար մօտիկ ապագային եւս շարունակել իր վճռական մասնակցութիւնը արտասահմանի մեր կեանքին մէջ:

Այժմ սակայն մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ հայ կեանքի անաղարտ պահպանման մէկ այլ եւ կարեւորագործ աղբակին՝ հայ հոգեւոր ճեմարաններու վրայ, որոնց կապուած են այնքան յոյսեր եւ ակնկալութիւններ:

Այսօր ոչ ոք կը մերժէ այն անգնահատելի վաստակն ու իրադրոժումը՝ որ Հայաստանեայց Եկեղեցիինն է եղած հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ մեր անկախութեան բարձման տրուող օրերէն սկսեալ, երբ, պայմաններու բերումով, հայ ժողովուրդի քաղաքական ալ կեանքին սնորինումը դարձաւ բարձրագոյն պատասխանատուութիւններէն մին մեր հոգեւորականութեան: Այդ պարտաւորութիւնը, միշտ գիմաւորուած հաս-

տառ վճռակամութեամբ եւ խոր գիտակցութեամբ, փորձութիւններու եւ փորձառութիւններու լայնատարած ապաւարէց մը դարձաւ, ուր մտնելը եթէ ակամայ պատիւ էր, սակայն պատուով մնալն ու գործելը եղաւ դերազոյն առաքինութիւն ու փառք։ Այսպէս էր որ, մեր նեղ ու անհար օրերուն, երբ կը հծծէինք բռնակալ իշխանութիւններու սմբակներուն տակ, քաղաքական մեր ընդլրացումներն ու ըմբոստ գիմադրութիւնները ծրագրուեցան եւ դարբնուեցան հեռաւոր մենաստաններու խուցերուն մէջ եւ կամ վանահայրերու սրահներէն ներս, ներծին եւ հայրենանուէր ինքնավստահութեամբ։ Միաժամանակ, մենաստաններու եւ վանքերու նոյն այդ բնակիչներն էին որ իրենց ամբողջ կարողութեամբ ծառայան օտար այն սանձարձակութիւններուն դէմ՝ որոնք, դաւանարանական վէճերու եւ յանցապարտ որսորդութիւններու ստեղծած չփոթին ընդմէջէն նպատակ ունէին մեղ որպէս ազգ անճիտել եւ գիմագերծել, իրեւ թէ մեր տառապանքներն ու բաժան-բաժան վիճակը բաւարար չըլլային։

Այդ ոգին էր որ շարունակուեցաւ անխափան, ահա որ գրկանքներու եւ մաքառումներու բովէն անցաւ, կոխոտուեցաւ Տէր-Զօրեան անապատներու կրակներուն վրայ եւ սակայն իբր աննուաճ կամք ու հաւատամք խաչով ու սուրով Սարդարապատի ռազմադաշտին կոթողուելէ ետք՝ եկաւ հառաւ արտասահմանի մեր անորոշ առօրեային, դոյն ու գաղափար տալու անոր։

Աւելի քան յիսուն տարիներու մեր գաղթական կեանքը յստակօրէն ցոյց տուաւ թէ հակառակ բոլոր իմաստակ կարծիքներուն եւ թերահաւատութիւններուն, Հայ Եկեղեցին էր եւ է այն միակ գործօնը, որ կրնայ իր կաթողիկէին չորջ համախմբել, ցորել եկած հայերը եւ անոնց ներշնչել միասնութեան, ազգի մը եւ հայրենիքի մը պատկանած ըլլալու անհրաժեշտ գիտակցութիւնը։ Հոն ուր աշխարհիկ կազմակերպութիւնները կը ձախողին, եկեղեցին կանգուն է։ Հոն ուր դպրոցները կը փակուին, եկեղեցին բաց է եւ հիւրընկալ։ Հոն ուր կազմակերպութիւն թէ դպրոց չեն կրնար գոյութիւն ունենալ՝ եկեղեցին կը կատարէ մէկուն եւ միւսին իրագործելիքը, յաճախ շատ աւելի սրտաւրդիւ արգիւնքներով։ Այդ է պարագան Թրքահայութեան, որ, զրեթէ զրկուած ազգային կազմակերպութիւններէ եւ հայեցի կրթութեան վառարաններէ, համախմբուած է իր բազմաթիւ եկեղեցիներուն շուրջ, մնալով խորապէս հայ ու հայրենասէր։ Բայց մանաւանդ այս է պարագան Ամերիկահայութեան, որուն ազգային կեանքը միակ առանցք մը ունի՝ եկեղեցին, եւ զլիաւոր գործունէութիւն մը՝ եկեղեցիներու կից կազմակերպուող կիրակնօրեայ դպրոցները կամ երիտասարդական մէկտեղումները։

Հոգեւորականներու այն բախտաւոր սերունդը, որ ճողողութեամբ Մեծ Եղեռնի արհաւիրքէն, անմիջապէս փախեցաւ իր սրբազան պարտականութեան, անոր՝ որ դարերէն եկող ձայնն էր Հայ Եկեղեցիի բազմահազարդ նուիրեալներուն։ Եւ յետպատերազմեան տարիներուն, աքաղաղական ու վշտահարը, վրաններու

տակ տառապողը թէ թիթեղեայ պատասպարանի մը գութին յանձնըւած իլեակը գէթ կըցան ունենալ միւթարութիւնը պարզուկ քահանայի մը այցելութեան, անշուք խորանէ մը ճառագայթըւած յոյսը նեցուկ եղաւ իրենց եւ եկեղեցիին քովիլը բարձրացող դպրոց կոչուած խուցին մէջ էր որ օտարութեան ամերուն աչք բացած Հայ մանուկը իր այրուբներ երգել սորվեցաւ քահանային առաջնորդութեամբ:

Անցնող տարիներուն հետ, երբ գաղութներն ալ կազմակերպուեցան եւ իրենց սեփական դիմագիծը ունեցան, անհրաժեշտաբար բարձրացան գեղեցկաշէն եկեղեցիներ ու տաճարներ ամենուրեք, եւ այդ կառուցումներուն հետ անխուսափելի կերպով զգացուեցաւ պահանջը առաջնորդներու, թեմակալներու, հովիւներու կամ պարզ քահանաներու: Պայմաններու դասաւորմամբ, այդ պահանջը դիմաւորելու կոչուեցաւ Երուսաղէմի Սբրբոց Յակոբեանց Մայրավանքը, որուն վայելած դարաւոր առանձնանորհներն ու գիրքը յարմարագոյն պատեհութիւն պիտի նտեղծէին արդէն մօտ կէս դարու կեանք անցած Ժառանգաւորաց Վարժարանին ու Ընծայարանին՝ Հայ Եկեղեցիին ընծայելու մեծ թիւով պատրաստուած եւ հաւատաւոր եկեղեցականներ: Եւ իրապէս, երջանկայիշատակ Դուբեան եւ Գուշակեան Պատրիարքներու օրով, անոնց ամփոյական հոգածութեամբ եւ հսկողութեան տակ՝ նոր կեանք ու եռանդ ստացաւ ձեմարանը, ուրկէ շրջանաւարտ եղան եւ կուսակրօնութիւնը ընդունեցին Հայաստանեայց Եկեղեցիի այժմու բարձրաստիճան հոգեւորականներէն շատ շատեր: Նոյնպէս, սփիւտքի մէջ մեծ է թիւը քահանաներուն՝ որոնք իրենց կրօնական դաստիարակութիւնը ստացած են Երուսաղէմի ձեմարանին մէջ:

Հետզհետէ կազմակերպուեցան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Պոլսոյ Հայ Պատրիարքութեան Դպրեմանքերը, որոնք, տեղական պայմաններու սահմանին մէջ կը ջանան իրենց կարելին ընել՝ հասնելու համար աճող պահանջին:

Որովհետեւ դժբախտաբար, այժմ ստեղծուած են այնպիսի վիճակներ՝ երբ գրեթէ անկարելիութեան կը մօտենայ անգնող սերունդին տեղը լեցնել նոր ու երիտասարդ ուժերով: Հայ արտասահմանը, միշտ շարժումի եւ տեղափոխութեան մէջ, նոր եւ բազմամարդ գաղութներ կը ստեղծէ, մինչ հին կայքերը կ'ամայանան եւ կը կորսուին: Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ գործող եկեղեցիներու թիւը 90-ի կը մօտենայ, մինչ Գանատայի, Աւստրալիոյ, Հարաւային Ամերիկայի գաղութները օրէ օր կը կառուցանեն նոր եկեղեցիներ ու մատուռներ, հոգեւոր հովիւներ ունենալու արդար ակնկալութեամբ ալ:

Սակայն այսպիսի մեծ պահանջը մը դիմաւորելու եւ զայն դոհացնելու միջոցներն ու պատեհութիւնները ունի՞ն յիշեալ հոգեւոր չորս ձեմարանները, որոնցմէ կը սպասուին ատոք հունձքեր:

Նախքան նման հարցումի մը պատահանելը, պէտք է շեշտել սա պարագան՝ որ պատրաստուող եկեղեցականութիւնը պիտի ապրի ու մանաւանդ գործէ բարձրորէն զարգացած երկիրներու մէջ, ուր իր հովուելիք հօտին մեծամասնութիւնը պիտի ունենայ բարիքը առնուազն օտար բարձրագոյն ուսման վարժարան մը յաճախած ըլլալու: Հետեւաբար, շատ յստակ կը դառնայ թէ մեր Հոգեւոր ձեմարանները, Հայաստանեայց Եկեղեցիի դաւանաբանութեան, պատմութեան, աստուածաբանութեան, գրութարի եւ այլ տարրական նիւթերէ դուրս՝ ինչ դասաւանդութիւններ եւս պէտք է ունենան իրենց ուսման ծրագրին մէջ, որպէս ի հոգեւոր կեանքի պատրաստուողը զինն անհրաժեշտ բոլոր գիտելիքներով: Իսկ նման բան մը կարելի է միայն մանրամասն ուսումնասիրութեամբ, քննարկութեամբ եւ իրատեան ծրագրումով: Հայ Հոգեւորականէն պահանջուածը միայն ծէս ու արարողութիւն չէ, այլ մանաւանդ՝ անձէ անձ եւ սրտէ սիրտ հաղորդակցութիւն մը, հոգեվիճակներու եւ մտայնութիւններու ըմբռնում մը, դիմում մը հաւատացեալներու ինչպէս հոգիին՝ նոյնպէս եւ մտքին, տրամաբանութեան, փոխադարձ խօսակցութիւն մը՝ որ ենթակային պարզեւէ նաեւ մտային գոհունակութիւն եւ հանգիստ:

Այսպիսի բարձր սակայն յստակ նպատակի մը զիմում. պէտք է ընդունիլ որ մեր Հոգեւոր ձեմարանները միշտ չէ որ եղած են անթերի եւ պարտաճանաչ: Հովուական պաշտօններու կոչուած են տարրական ուսման մը բարիքը հաղիւ թէ վախճած անձեր, երբեմն զուտ կրօնական մտահոգութիւններէ տարբեր նպատակներէ թելադրուած: Սակայն, միշտ ալ, տուժողը եղած է Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ անով՝ Հայ ժողովուրդը ամենուրեք:

Հետեւաբար նախապայման է որ մեր Դպրեվանքները եւ անոնց ծրագիրները դառնան առարկայ հիմնական վերատեսուութեան եւ հոն յաճախող ուսանողներու ատակութեան մակարդակը դրուի աւելի բարձր չափանիշերու վրայ, որպէսզի հետագային կարելի ըլլայ անոնց վստահել համայնքներ հովուելու եւ առաջնորդելու դժուարին առաքելութիւնը:

Պարտականութեան եւ նպատակի ա՛յս գիտակցութեամբ է որ այս տարի եւս վերաբացուած է Երուսաղէմի ձեմարանը, որ ինչպէս անցեալին, ներկայիս եւս կը շարունակէ մեծագոյն դեր մը կատարել այս կարեւոր մարզին ներս: Սուրբ Քաղաքի Հայ Պատրիարքութիւնը նիւթական թէ բարոյական հնարաւոր իր բոլոր միջոցները ի սպաս դրած է այս սուրբ նպատակին, միշտ համոզուած որ Հայաստանեայց Եկեղեցին է եւ կը մնայ միակ եւ գլխաւոր աղբակը Հայապահպանումի:

Ա. Գ.